

SZÉKELY-MAGYAR KRÓNIKÁS

A délkelet-ázsiai szigetvilág, amely napjainkban a tavaly év végi pusztító természeti katasztrófa szomorú következményeként a világ érdeklődésének központjába került, félezer éve, a XVI. század elején ugyancsak általános beszédtema volt. Akkor Magellán világ körüli útja, a régtől óhajtott fűszerszigetek megtalálása és kiaknázása fordította a figyelmet a világnak azon frissiben megismert része felé. „Az emberiség e nagy kalandjának” krónikáját pedig magyar ember, a humanista tudós, Maximilianus Transylvanus készítette el az Úr 1523. esztendőjébe.

A visszatérők vallomásaiból a magyar humanista összeállította a Föld körülhajózásának krónikáját és levélben elküldte a salzburgi érseknek. „Maximilianus Transylvanus nagyon kellemes olvasmányul szolgáló levele a Főtisztelendő salzburgi érsek úrhoz a Molukki szigetekről és több más csodálatos dologról, miket a spanyoloknak V. Károly császár Őfelsége kezdeményezéséből végrehajtott legutóbbi tengeri utazása fedezett fel a minap.”

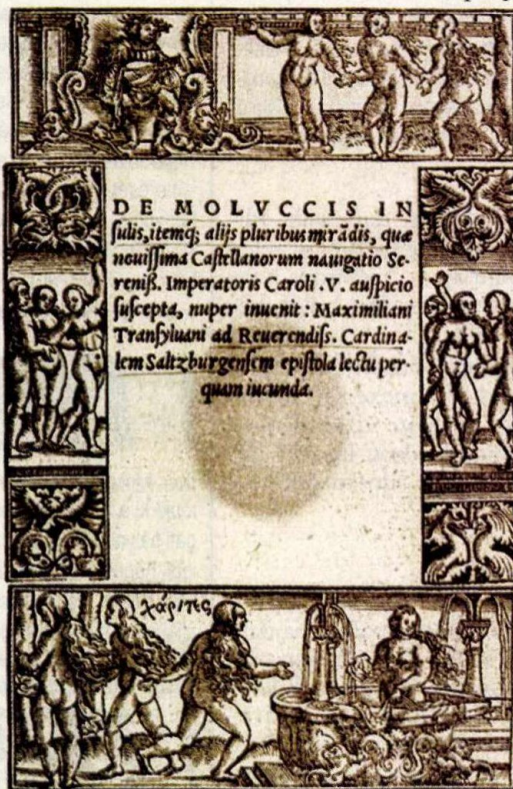
A latinos alakban írott név egy székely-magyar humanista tudóst takar, aki Erdélyben született 1490 táján. A nyugat-európai egyetemeken a származási helyére utaló „erdélyi” megjelölést használta, s e nevet tartotta meg később is, európai érdekű diplomáciai tevékenysége során, melyet V. Károly német-római császár titkáráként végzett.

Egyetemi tanulmányai idején megismerkedett Matthias Lang püspökkel, Salzburg későbbi érsekével. Rosszindulatú pletykák szerint Maximilianus Transylvanus a főpap törvénytelen gyermeke volt. (Matthias Lang maga is törvénytelen gyerek, állítólag I. Miksa császár szerelmi kalandból származó és Augsburgban titokban felnevelt fia volt.) Noha e szóbeszéd valótlansága a születési időpontok összevetésével könnyen kimutatható lett volna, és a kortársak azt is tudhatták, hogy Transylvanus édesapja a mohácsi csatában halt hősi halált, a császári titkár személyéhez jól illett valami sejtelmes főúri származás feltételezése.

A hajósok elbeszélése

Diplomáciai feladatai során Maximilianus Transylvanus megfordult Európa csaknem valamennyi uralkodójánál. VIII. Henrik angol király udvarában 1511-ben még a látogatással kapcsolatos költségeket is feljegyezték a kincstári pénztárkönyvekben.

Egészen fiatalon kötött házasságot Haro Franciskával, egy Spanyolországban letelepedett portugál hajózási vállalkozó leányával. A feleség családja

Maximilianus Transylvanus leírásának egyik kiadványa

anyagilag is érdekelt volt az ugyancsak spanyol szolgálatba szerződött portugál hajóskapitány, Magellán expedíciójának felszerelésében. E körülmény teszi érthetővé, hogy a Földet elsőként körülhajózó expedícióból visszatérő tengerészeket Maximilianus Transylvanus fogadta. Ő hallgatta meg és jegyezte fel azon 18 matróz elbeszéléseit, akik a 265 főnyi személyzetből életben maradtak.

özvegyet, és segítőként mellé rendelte tapasztalt titkárát, Maximilianus Transylvanust. A tudós államférfi a művészetek értő tisztelője és támogatója volt. Ízlését és művészeti elképzeléseit legbeszédesebben talán a Brüsszel mellett Bouchant nevű birtokán emeltetett Szent Márton-székesegyház tükrözte. A képzőművészeteket csak csodálta, a költészetet viszont maga is művelte. Az 1520–1530-as évekből fennmaradt néhány filozófiai ihletű költeménye.

Németalföldre, szülőföldjére tért vissza a mohácsi tragédia után a csatátéren elesett II. Lajos király özvegye, Mária királyné is. Később V. Károly császár Németalföld kormányzásával bízta meg az

Portugál hajók a XVI. században

Matthias Lang
(A Dunai iskola egyik mestere)

V. Károly (Tiziano)

Maximilianus Transylvanus, aki egy méltatója szerint „a diplomácia kulisszái mögül császári trónokat mozgatott és országhatárokat igazgatott”, 1538 őszen meghalt. Nevét és emlékét azonban nem államférfiként, hanem krónikáíróként őrizte meg a történelem. A ritkabeccsű tudósításnak azonban nem minden részlete vált közkinccsé. A gazdagodás korlátlan lehetőségeit kínáló természeti kincsek bővületében a kortársak szinte figyelmet sem fordítottak a kincses szigetek lakóira, Maximilianus Transylvanus leírásának az ősi társadalmak életéről és hiedelemvilágáról közölt részire.

Bennszülöttek

Amikor a nagy hajós nemzetek fiai egymással versengve nekiláttak, hogy uralmuk alá hajtsák az ismeretlen világot, keveset tudtak róla. Még az ígéret földjének tartott Fűszer-szigetekről is különös elképzeléseik voltak. Azt hitték – talán Hérodotosz elbeszélései alapján –, hogy a fűszereket bizonyos madarak – főként a fönix – gyűjtik össze fészkeikben. Mások úgy tudták, hogy a fahéjat föld alatti barlangokból termelik ki, és vasalás helyett pálmafonadékkal rögzített hajótestekben szállítják.

„Mikor a spanyolok nyugaton, a portugálok pedig keleten ismeretlen, új földeket kezdtek felkutatni, ez a két király, hogy egyik a másikat ne akadályozza, felosztotta egymás között a föld kerekességét, a pápa, VI. Sándor tekintélyével szentesítve!” – írta Maximilianus Transylvanus az 1494-es Tordesillasi egyezményről, a világ első, de azóta egyre gyakoribb felosztásáról.

Az ismeretlen világból számottevő rész illette Magellán lovagot, az expedíció parancsnokát is. Ő a felfedező területek jövedelmének egyhuszad részére, két kincses sziget tulajdonára és örökös kormányzói méltóság visel-

lésére tartott igényt maga és örökösei számára. A kormányzóság a Fűszer-szigeteken valószínűleg többet jövedelmezett, mint néhány európai trón. Ugyanakkor különösebb veszellyel sem járt. A Fűszer-szigeteken nem vérengző, idegeneket gyűlölő bennszülöttekkel találkoztak az európai hajósok, hanem barátságos emberekkel.

Az ismeretlen szigetvilág – a mai Indonézia és a Fölöp-szigetek – őslakói a szó valódi értelmében „természeti” népek voltak. Maximilianus Transylvanus leírása alapján életüket, hitvilágukat is a természet alakította. Nappal a tüzes égitest, éjjel pedig a Hold uralkodott felettük. A Nap a férfi, a Hold a női szerepet töltötte be. Hitük szerint a csillagok, az égi jegyespár szerelméből született utódok, meghatároz-

Magellán

ták az emberek sorsát, a mezők termékenységét, a gyermekáldást és a barmok szaporulatát. „Egyébként nagyra becsülik a jámborságot és igazságosságot, s kiváltképpen szeretik a békét meg a nyugalmat, a háborút pedig határozottan elutasítják. Királyukat, míg a békét ápolja, istenként tisztelik. De mihelyt háborúra vágyik, nem nyugszanak addig, míg a hadakozni vágyó uralkodó el nem esik az ellenség kezétől a csatában. Mert amint háború viselésére határozza el magát, ami ritkán fordul elő, övéi a legelső csatában állítják, ahol az ellenség legfőbb támadásának van kitéve. Amíg királyuk elcsúsztat meg nem tudják, addig nem vetik magukat az

ellenségre. Csak akkor kezdenek szabad-ságukért és jövődő királyukért harcolni, amikor a háborút kezdő király elesett. Soha nem fordult elő náluk, hogy a király, aki hadat indított, el ne esett volna a csatában. Ezért ritkán viselnek háborút, hátaik kiterjesztését igazságtalannak tartják. Mindnyájuknak az a legfőbb törekvése, hogy a szomszédos népeket vagy idege-

kében és nyugalomban élnek. A rablás, gyilkosság teljesen ismeretlen náluk.”

Önkéntes hódolat

A Fűszerszigeteken a hatalom kizárólagos birtokosát, a királyt a személye iránti tisztelet elzárta a társadalom többi tagjától. Alattvalói a szokásos módon nem is beszélhettek vele. „Csak

vő tárgyakra. „A madarat mamuco diatának neveztek el és annyira vallásos tiszteletben tartják, hogy szerintük általa a királyok biztonságban vannak a háborúban, még ha az első sorban harcolnak is.”

A köznép, „akiknél – Maximilianus Transylvanus leírása szerint – a fűszereken kívül semmi egyéb nem terem”, nagyon szegény volt. A szegfűszeget termő erdőket egymás között osztották fel. Házaik inkább kunyhóhoz hasonlítottak. Háziállataik fajra nem, csak termetre különböztek a tengerészek által ismert állománytól, „kicsik és hitványak”. A kenyeret rizslisztből sütötték, hozzá halat vagy nagyritkán papagájt ettek. Italként a pálmaágak hasítókaiból kicsorgatott, mámost is nyújtó folyadék szolgált. A kincses szigetek szegény lakói – Maximilianus Transylvanus közlése szerint – a jövevények iránt semmiféle ellenséges indulatot nem mutattak. Valamiféle gyermeki kíváncsisággal fogadták az ismeretlen hajósokat. A szegfűszeget legdúsabban termő sziget, Thedori királya még hódoló nyilatkozatot is tett a spanyolok előtt: „A csillagok állásából megtudtam, hogy a királyok legnagyobb királya elküldött titeket ezen földek felkutatására... Mivel tudom, hogy semmi olyasmi nem történik az emberrel, ami a sors és a csillagok szándéka szerint ne volna már régen elhatározva, nem akarok olyan ember lenni, aki akár a sorssal, akár a csillagok jelzésével szembe próbál szállni, hanem örömet és szívesen letéve királyi méltóságomat, ezután csak a ti királyotok nevében gondolom ennek a szigetnek a kormányzását vinni.” A király e szavak után, letéve koronáját, egyenként megölelte és megvendégelte a jövevényeket.

De akadt a sok kis törzsfő és király között egy, talán a legjelentékesebb: Maktan rádzsája, aki szembe mert szállni a tüzet és mennydörgést keltő idegenekkel. És az istenként tisztelt idegenek vezérükkel, Magellánnal csaknem az utolsó szálig elpusztultak a Fűszerszigetek fővenyén. „Mit szaporítsam a szót – fejezi be krónikáját Maximilianus Transylvanus – itt minden értéktelen és silány, kivéve a békét, a nyugalmat meg a fűszereket. Úgy látszik, hogy... a legszebb és legfőbb jót – a békét – a mi világunkból az emberek roppant igazságtalansága ide számúzte, minket pedig egyrészt a kapzsiság, másrészt a kielégíthetetlen torkosság arra kényszerít, hogy az ő ismeretlen, békés világukban is fűszereket keressünk.”

DR. KRIZSÁN LÁSZLÓ

A világ első felosztása a Tordesillasi egyezmény alapján

neket igazságtalansággal ne ingereljük. Ha azonban ők maguk szenvednek sérelmet, azt hasonlóval viszonzozzák. Hogy a háború szélesebb területre ne harapózzék, azonnali megegyezésre törekcsenek. Semmi sem lehet náluk dicsőbb dolog annál, mint ha valaki elsőnek kér békét, és nincs rútabb dolog az ő szemükben annál, mint ha a béke kérésében megelőzik őket... Ebből következik, hogy csaknem mindig bé-

messzebből, egy nádcsovön keresztül, amit a király füléhez tartanak, suttogják bele a király fülébe mondanivalójukat.” Kizárólag az uralkodó asszonyai és gyermekei értekezhetnek a felséggel.

A király tiszteletét a lélek halhatatlanságáról vallott hiedelem imádatná növelte. Ez a halhatatlan lélek egy gyönyörű szép madár alakjában követi a testet. Soha nem száll le a földre vagy a földön lé-